

Vzgoja in prestopništvo

Sanja Metličar

Med znanstveniki, ki se ukvarjajo s proučevanjem vzgoje, prevladujeta dva zorna kota: raziskave, ki se osredotočajo na dimenzije vzgoje, in raziskave, ki se osredotočajo na tipologije (O'Connor, 2002, po Hove in dr., 2009). Dimenzije so tisti koncepti, s katerimi kategoriziramo starševska vedenja, kot so na primer izkazovanje naklonjenosti, kaznovanje in nadzorovanje. Tipologije pa so skupki dimenzij vzgoje. Tako je na primer avtoritativni vzgojni slog kombinacija podpornega vzgajanja, navezanosti in vodenja otrokovega vedenja s pomočjo razlage in primernih pričakovanj glede podrejanja (Hove in dr., 2009).

Dimenzije

Pri ocenjevanju kvalitete starševskih vedenj sta se uveljavili predvsem dimenziji podpore in nadzora (Maccoby in Martin, 1983, po Hove in dr., 2009).

Dimenzija podpore, ki so jo nekateri poimenovali tudi kot toplino, odzivnost ali sprejemanje-zavračanje, se nanaša na tista pozitivna in negativna vedenja staršev, ki vplivajo na to, v kolikšni meri se otrok počuti sprejetega. To dimenzijo predstavljajo sprejemanje, izkazovanje naklonjenosti, ljubezen, podpora, toplina, odzivnost, občutljivost, komunikacija in intimnost, obenem pa tudi sovražnost, zanemarjanje in zavračanje (Rohner, 2004). Visok nivo podpore in topline naj bi bil povezan z nizkim nivojem prestopništva in obratno (Juang in Silbereisen, 1999, po Hove in dr., 2009). Hove in dr. (2009) povezavo med prestopništvom in negativnimi vidiki podpore ponazarjajo na sledeč način: 67 % otrok tistih staršev, ki se pri vzgoji poslužujejo vedenj zavračanja ali sovražnosti, bo doseglo visoke rezultate na lestvicah prestopništva, medtem ko bo enake rezultate doseglo le 33 % otrok, katerih starši se pri vzgoji teh vedenj izogibajo.

Dimenzijo nadzora, poimenovano tudi zahtevnost, določa postavljanje zahtev in nadziranje otroka. Znotraj te dimenzije znanstveniki pogosto razlikujejo *avtoritativni* in *avtoritarni* nadzor. Prvi odraža tehnike discipliniranja, ki so orientirane na otroka, medtem ko so tehnike discipliniranja pri drugem osredotočene na odraslega, prisilne in omejujoče. Za avtoritativni nadzor je značilno kognitivno vodenje otrokovega

vedenja, dajanje informacij in spodbujanje odgovornega vedenja pri otroku, medtem ko so za avtoritarni nadzor značilne trdne tehnike discipline in poudarjanje negativnih vidikov nadzora, kot je stroga kazen in odtegotvanje ljubezni (Baumrind, 1971, po Hove in dr., 2009). Strog avtoritarni nadzor naj bi bil povezan z visoko stopnjo prestopništva in antisocialnega vedenja (Farrington, 1989, po Hove in dr., 2009).

V zadnjem času je prišlo v ospredje tudi razlikovanje med vedenjskim in psihološkim nadzorom. Za *vedenjski nadzor* je značilen poskus nadziranja otrokovega vedenja s pomočjo postavljanja pravil in spremljanjem otrokovega vedenja (Hove in dr. 2009). Nekateri vidiki tega nadzora – npr. spremljanje otroka (*monitoring*) in konsistentnost pri discipliniranju – so povezani z nizkim nivojem prestopništva (Coughlin in Vuchinich, 1996, po Hove in dr. 2009). Sampson in Laub (1993, po Schroeder, Bulanda, Giordano in Cernkovich, 2010) sta v svojem delu poročala, da nekonsistentnost pri discipliniranju in pomanjkanje spremljanja otroka vplivajo tudi na širok spekter kri-

Strog avtoritarni nadzor je povezan s prestopništvom.
(Foto: Sanja Metličar)

minalnih vedenj v odraslosti. Na zločine v odraslosti naj bi vplivali s povečevanjem verjetnost prestopništva, ki je nato povezano s kriminalnostjo v odraslosti.

Znotraj vedenjskega nadzora je primerno še posebej poudariti spremljanje otroka. Obstajajo namreč številni dokazi, ki kažejo na to, da je spremljanje eden najtrdnejših korelatov prestopništva (Patterson in Stouthamer-Loeber, 1984). V večini raziskav se starševsko spremljanje otroka nanaša predvsem na obveščенost staršev o tem, kje njihov otrok je, s kom se druží in kaj počne, kadar ga ni doma. Aktivne oblike spremljanja so postavljene v ozadje (Kerr in Stattin, 2000, po Lahey, Van Hulle, D'Onofrio, Rodgers in Waldman, 2008).

Po prepričanju nekaterih je obveščенost staršev o otroku večinoma funkcija mere, do katere je otrok staršem pripravljen zaupati določene informacije. Zaradi tega sta Kerr in Stattin (2000, po Lahey in dr., 2008) predpostavljala, da je negativna povezava med starševskim spremljanjem otroka in prestopništvom le posledica dejstva, da visoko delikventni mladostniki staršem niso pripravljeni razkrivati informacij o sebi in svojih vrstnikih. Vendar pa rezultati novejših raziskav, ki so nastale kot odgovor na omenjeno predpostavko, kažejo na to, da je stopnja obveščенosti, ne glede na to, kako starši pridobijo informacije o otroku, negativno povezana s stopnjo prestopništva (Lahey in dr., 2008).

Obenem naj bi obveščенost staršev o otroku, kadar je ta v obdobju zgodnje adolescence, napovedovala stopnjo otrokove delikventnosti v obdobju pozne adolescence. Z obveščенostjo staršev v zgodnji adolescenci o tem, kje se otrok nahaja, s kom se druží in kaj počne, kadar ga ni doma, povečamo verjetnost, da bo stopnja prestopništva tega otroka v pozni adolescenci ostala enaka kot v zgodnji adolescenci oz. se bo znižala pri posameznikih, za katere je bila v zgodnji adolescenci značilna visoka stopnja delikventnosti. Na podlagi te ugotovitve raziskovalci poudarjajo pomen obveščенosti staršev o otroku tako pri preprečevanju kot tudi pri zmanjševanju prestopništva med adolescenti (Lahey in dr., 2008).

V nasprotju z vedenjskim nadzorom se *psihološki nadzor* nanaša na vdiranje v psihološki razvoj otroka. To je na primer odtegotvanje ljubezni, ohranjanje odvisnosti otroka in uporaba krivde za nadzorovanje otroka. Psihološki nadzor naj bi bil s prestopništvom pozitivno povezan – v večji meri kot starši za nadziranje otrokovega vedenja uporabljajo vzbujanje občutka krivde, ohranjanje odvisnosti otroka in odtegotvanje ljubezni, bolj verjetno je, da se bo pri otroku pojavilo prestopništvo (Hoeve in dr., 2009).

Tipi

Maccoby in Martin (1983, po Hoeve in dr., 2009) sta na podlagi dvodimenzionalnega modela podpore in nadzora definirala širi vzgojne stile, in sicer *avtoritarnega*, za katerega je značilna nizka podpora in visok nadzor, *avtoritativnega*, pri katerem sta visoka tako podpora kot nadzor, *permisivnega* z visoko podporo in nizkim nadzorom ter *zanemarjanje*, pri čemer sta nizka tako podpora kot tudi nadzor.

S prestopništvom naj bi bilo povezano predvsem zanemarjanje (Steinberg, Blatt-Eisengart in Cauffman, 2006), medtem ko naj bi bil avtoritativni vzgojni stil statistično pomembno povezan z nižjim psihološkim distresom, višjim samospoštovanjem, boljšim akademskim uspehom in nižjim nivojem prestopništva ter zlorabe drog (Avenevoli, Sessa in Sternberg, 1999). Avenevoli in dr. (1999) avtoritarni vzgojni stil povezujejo z višjim psihološkim distresom, nižjim samospoštovanjem, slabšim akademskim uspehom in manjšo pojavnostjo zlorabe drog, vendar pa navajajo nejasne rezultate glede povezave med prestopništvom in omenjenim vzgojnim slogom (tako pozitivne kot negativne korelacije, ki so pogosto nizke). Glede na ekološki kontekst se razlikujejo tudi korelacije med prestopništvom in permisivnim vzgojnim stilom.

Za permisivni vzgojni stil je značilen nizek nadzor.
(Foto: Sanja Metličar)

Zaključek

Ugotovitve številnih raziskav potrjujejo povezavo med vzgojo in prestopništvom. Precej močno so s prestopništvom povezani psihološki nadzor, negativni vidiki podpore (zanemarjanje, sovražnost, zavračanje) in spremljanje oz. obveščenosť – psihološki nadzor in negativni vidiki podpore pozitivno ter spremljanje negativno (Hoeve in dr., 2009). Zavrnitev otroka s strani staršev in slabo spremljanje oz. nadzorovanje otroka naj bi bila tako najboljša napovednika prestopništva (Loeber in Stouthamer-Loeber, 1986, po Hoeve in dr., 2009).

Viri

Avenevoli, S., Sessa, F.M. in Steinberg, L. (1999). Family structure, parenting practices, and adolescent adjustment: An ecological examination. V Hetherington, E.M. (ur.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (str.65-90). Mahwah, ZDA: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Hoeve, M., Dubas, J.S., Eichelsheim, V.I., van der Laan, P.H., Smeenk, W. in Gerris, J.R.M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 37, 749-775.

Lahey, B.B., Van Hulle, C.A., D'Onofrio, B.M., Rodgers, J.L. in Waldman, I.D. (2008). Is parental knowledge of their adolescent offspring's whereabouts and peer associations spuriously associated with offspring delinquency? *Journal of abnormal child psychology*, 36, 807-823.

Patterson, G.R. in Stouthamer-Loeber, M. (1984). The correlation of family management practices and delinquency. *Child development*, 55, 1299-1307.

Rohner, R.P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American psychologist*, 59(8), 882-909.

Schroeder, R.D., Bulanda, R.E., Giordano, P.C. in Cernkovich, S.A. (2010). Parenting and adult criminality: An examination of direct and indirect effects by race. *Journal of adolescent research*, 25, 64-98.

Steinberg, L., Blatt-Eisengart, I. in Cauffman, E. (2006). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful homes: a replication in a sample of serious juvenile offenders. *Journal of research on adolescence*, 16(1), 47-58.

Pogosta oblika prestopništva. (Foto: Sanja Metličar)